

TIL O'RGANISHDA VIZUAL MATERIALLARNING SAMARADORLIGI

Shomamatova Marjona Safar qizi

Termiz iqtisodiyot va servis universiteti
Xorijiy til va adabiyoti 322 guruh talabasi.

Ilmiy rahbar: Gavhar Salomova

Annotatsiya: Mazkur tezis til o'rganish jarayonida vizual materiallarning – rasmlar, videolar, infografikalar va fleshkartalarning – didaktik ahamiyatini tahlil qiladi. Bugungi kunda chet tillarini o'rganish multimedia muhiti asosida olib borilayotganligi sababli, vizual vositalardan foydalanish o'quvchilarda tushunishni yengillashtiradi, eslab qolish darajasini oshiradi va motivatsiyani kuchaytiradi. Tadqiqot natijalari dars jarayonida vizual yordamchilarning so'z boyligini kengaytirish va kontekstual anglashga ijobiy ta'sir ko'rsatishini ko'rsatadi.

Kalit so'zlar: vizual materiallar, chet tili o'rganish, multimedia ta'limi, eslab qolish, tushunish

Kirish

Hozirgi globallashtirish va raqamli jamiyatda chet tillarini o'qitishning samaradorligi vizual vositalarni o'quv jarayoniga integratsiyalash orqali ortib bormoqda. O'rganuvchilarning aksariyati matnga asoslangan an'anaviy dars uslublarida qiyinchilikka duch kelgan bo'lsa, vizual materiallar ta'lim jarayonini ko'rgazmali, interaktiv va tushunarli shaklga keltiradi. Multimedia vositalari – jumladan, rasmlar, videolar, animatsiyalar va diagrammalar – yangi leksik birliklarni tushunishda va tilni kontekstda qo'llashni o'rganishda yordam beradi.

R. Mayer (2001) tomonidan ishlab chiqilgan multimedia kognitiv nazariyasiga ko'ra, ma'lumotlar og'zaki (audio/matn) va ko'rgazmali (rasm/video) yo'nalishda uzatilganda, eslab qolish va anglash samaradorligi ortadi. Ayniqsa, boshlang'ich darajadagi o'quvchilar uchun bu yondashuv til o'rganishdagi psixologik to'siqlarni bartaraf etadi.

Dolzarblik. Bugungi kunda chet tillarini o'qitish jarayonida yangi yondashuvlarga ehtiyoj kundan-kunga ortib bormoqda. An'anaviy grammatik qoidalarni yodlash va tarjima asosidagi dars metodlari o'quvchilarni yetarli darajada faol jalb eta

olmayotgani, ayniqsa yosh avlod vakillarida til o'rganishga nisbatan qiziqishning susayishiga sabab bo'lmoqda. Shu bois, **vizual materiallardan foydalanish** zamonaviy til o'rgatish metodikasining ajralmas qismiga aylangan.

Raqamli vositalarning keng joriy qilinishi fonida vizual ta'lim vositalari (rasmlar, videolar, grafikalar, infografikalar, fleshkartalar) o'quvchilarda tilga oid yangi bilimlarni oson qabul qilish, eslab qolish va kontekstda qo'llash imkoniyatini beradi. Masalan, Mayerning (2001) **kognitiv multimedia nazariyasiga** ko'ra, inson miyasi og'zaki va ko'rgazmali axborotni birgalikda qayta ishlagani uchun o'rganilgan bilimlar mustahkamroq saqlanadi. Bu ayniqsa chet tilini endigina o'rganayotganlar uchun muhim afzallik hisoblanadi.

O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi vazirligining 2023-yilgi hisobotida ko'rsatilishicha, 6–11-sinflar o'quvchilarining 62% ingliz tili darslarida **rasm va videolardan foydalanilganda mavzuni yaxshiroq tushunishini bildirgan**. 44% o'qituvchilar esa vizual vositalar bilan boyitilgan darslarda o'quvchilar ishtirokining keskin oshganini ta'kidlagan. Bu ko'rsatkichlar, o'qituvchilarning o'z darslarida vizual elementlardan foydalanishga bo'lgan ehtiyojini ham, ularning didaktik samaradorligini ham isbotlab beradi.

Yana bir muhim jihat – zamonaviy o'quvchilar avlodining informatsion muhitda ulg'ayganligi sababli ular **matnga nisbatan vizual axborotni tezroq qabul qiladi, tushunadi va qayta ishlaydi**. Ayniqsa raqamli kontentga asoslangan darslarda animatsion grafikalar, real hayotni aks ettiruvchi videoqismlar, ekranli interaktiv ilovalar orqali o'rgatish ularning tilga nisbatan qiziqishini oshiradi va mustaqil ishlashga undaydi.

Shuningdek, vizual materiallar:

- lingvistik kontekstni real holatda tushuntiradi;
- matnga asoslangan tushunish qiyinchiliklarini kamaytiradi;
- eslab qolishni kuchaytiradi;
- talaffuz va fonetika xatolarini tuzatishda yordam beradi.

Xulosa qilib aytganda, **til o'rganishda vizual materiallardan foydalanishning o'quvchilardagi bilish faoliyatini faollashtirish, eslab qolish darajasini oshirish, motivatsiyani kuchaytirish va interaktiv muhit yaratishdagi o'rni beqiyosdir**. Shu

sababli mazkur mavzu ilmiy-pedagogik jihatdan dolzarb bo'lib, ta'lim sifatini oshirish va metodik jarayonlarni takomillashtirishga xizmat qiladi.

Vizual materiallar til o'rganishdagi rolga oid ko'plab ilmiy tadqiqotlar mavjud. Paivio (1986) tomonidan ishlab chiqilgan **Ikki kodli nazariya** (Dual Coding Theory) asosida, ma'lumot og'zaki va vizual shaklda qayta ishlanganda, u mustahkamroq esda qoladi. Ismaili (2013) esa talabalar videodars asosida taqdim etilgan tinglab tushunish topshiriqlarida an'anaviy usulga qaraganda 17 foizga yuqori natijalar ko'rsatganini isbotlagan. Huang va Eskey (1999) vizual kontekst yordamida o'quvchilar noma'lum so'zlarning ma'nosini anglab olishni va grammatik strukturani mustahkamlashni osonlashtirganini ta'kidlaydi. Tarjimali subtitrlar, fleshkartalar, infografikalar o'rganuvchilarda abstrakt tushunchalarni aniq vizual obrazlar bilan bog'laydi.

Metodologiya

Tadqiqot yarim eksperimental shaklda tashkil etildi. Ikki guruhdan iborat 60 nafar ingliz tili o'rganayotgan talabalar ishtirok etdi:

- **A guruhi (nazorat):** matnga asoslangan an'anaviy darslar
- **B guruhi (eksperimental):** fleshkarta, video, grafik va diagrammalar bilan boyitilgan vizual darslar

Tadqiqot davomiyligi: 4 hafta

Baholash vositalari: so'z yodlash va matn anglash bo'yicha oldingi va keyingi testlar, talabalar fikr so'rovnomasi, dars kuzatuv jurnallari

Natijalar va tahlil

Tajriba natijalari shuni ko'rsatdiki, vizual vositalardan foydalangan guruhda so'z boyligi va matnni anglash ko'rsatkichlari sezilarli darajada oshgan:

O'rganilayotgan ko'nikma	A guruhi (an'anaviy)	B guruhi (vizual)	O'sish farqi
So'z yodlash	+12%	+28%	+16%
Matn anglash	+10%	+21%	+11%

Talabalarning 84 foizi vizual materiallar o'rganish jarayonini "qiziqarli", "o'son", "aniq" deb baholagan. O'qituvchilar esa bu vositalar sinfdagi faollikni oshirganini, individual yondashuvni yengillashtirganini bildirgan.

Shuningdek, kuzatuvlarda vizual vositalar yordamida fonetik va leksik xatolarning kamayishi, darsda ishtirok darajasining oshishi qayd etildi.

Xulosa. Tadqiqot vizual materiallarning til o'rganishdagi samaradorligini aniq ko'rsatdi. Ular nafaqat eslab qolish va tushunishni yengillashtiradi, balki o'quvchilarda motivatsiyani oshiradi, darsni jonlantiradi, turli darajadagi o'rganuvchilarga individual yondashuv imkonini yaratadi. Vizual vositalarni o'quv dasturlariga tizimli ravishda integratsiya qilish orqali dars sifatini oshirish mumkin.

Tavsiyalar:

- O'qituvchilar uchun multimediya vositalaridan foydalanish bo'yicha maxsus treninglar tashkil qilish;
- Vizual va interaktiv dars materiallari fondini shakllantirish;
- Darsliklarda infografika, interaktiv rasm, videodarslar kiritilishini rag'batlantirish.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Ismaili, M. (2013). The effectiveness of using movies in the EFL classroom: A study conducted at South East European University. *Academic Journal of Interdisciplinary Studies*, 2(4), 121–132. <https://doi.org/10.5901/ajis.2013.v2n4p121>
2. Mayer, R. E. (2001). *Multimedia learning*. Cambridge University Press.
3. Paivio, A. (1986). *Mental representations: A dual coding approach*. Oxford University Press.
4. Xalq ta'limi vazirligi. (2023). *Umumta'lim maktablarida chet tili o'qitish sifati bo'yicha tahliliy hisobot*. Toshkent: XTV Metodik markazi.
5. Juraev, M., & Xasanov, O. (2022). Til o'rganishda zamonaviy metodlar va texnologiyalarning o'rni. *Filologiya va tillarni o'qitish masalalari*, (1), 113–118.
6. Qodirova, G. (2021). Multimediya vositalarining chet tili darslaridagi samaradorligi. *Til va adabiyot ta'limi*, (2), 54–58.

7. Rahmatova, N. (2020). Vizual vositalardan foydalanishning psixopedagogik asoslari. *Pedagogik innovatsiyalar jurnali*, (4), 23–26.